

دیده‌بانی سیستماتیک در رشته‌های مختلف علوم پزشکی؛ ضرورت دنیای پیچیده آینده

رضا دهنویه^۱، سارا زارع^{۲*}، پریسا دهقانیان^۲

۱. دکتری تخصصی مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، استاذ، مرکز تحقیقات آینده‌نگری و نوآوری در سلامت، پژوهشکده آینده‌پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، گروه مدیریت، سیاست‌گذاری و اقتصاد سلامت، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران

• پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۹

• دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۷/۱۲

متاورس، افزایش مجازی‌سازی و توسعه‌ی ساختارهای هیبریدی، توسعه آموزش از راه دور، افزایش دسترسی به منابع و خدمات آموزشی، مشخص شدن منشا بسیاری از بیماری‌ها، درمان مبتنی بر ژنتیک و پزشکی شخصی سازی شده قابل اشاره می باشد(۳).

همچنین تحولات اقتصادی و سیاسی نظیر محدودیت‌های روزافزون مالی، کاهش سهم دولت در هزینه‌های آموزش، ظهور انواع مدل های کسب و کار، ورود ارزهای دیجیتال به ساختارهای آموزشی، رقابتی و تخصصی شدن بازار دوره‌های کوتاه مدت آموزشی، حساسیت نسبت به تغییرات در این حوزه را افزایش می دهد (۳).

در کنار تغییرات ذکر شده، بیماری‌های نوپدید، تغییر سبک زندگی، افزایش کم تحرکی، افزایش عادات غذایی ناسالم و کاهش دسترسی به مواد غذایی طبیعی و ارگانیک؛ رشد بی رویه شهرنشینی و تأثیر آن بر روستاها و افزایش محله‌های فقیر نشین، آلودگی زیست محیطی و تغییر اقلیم، بر حوزه آموزش علوم پزشکی نیز تأثیرگذار خواهد بود(۴).

تغییرات ذکر شده، حکایت از این موضوع دارد که در حوزه آموزش علوم پزشکی می بایست نسبت به ویژگی‌های محیط پیچیده جدید حساس بود و هوشیارانه با آنها روبرو شد. یکی از روش‌هایی که می‌توان برای رصد تغییرات و اطمینان از به روز بودن آموزش علوم پزشکی به کار گرفت، دیده‌بانی سیستماتیک

طی سال‌های اخیر، علوم پزشکی نظیر سایر علوم، شاهد پیشرفت و تغییراتی سریع در دنیای پیرامون خود بوده و این عامل در کنار ارتباط این علوم با موضوع کلیدی سلامت، موجب شده که به روز بودن آموزش در رشته‌های علوم پزشکی از جایگاه و اهمیت خاصی برخوردار باشد. به روز بودن آموزش، بخصوص زمانی پر رنگ‌تر می شود که به تغییرات محیطی پرشتاب در آینده نیز توجه نماییم. در آینده نزدیک به دلیل تحولات چشم‌گیر در عرصه‌ی تکنولوژی و فناوری، تحولات سیاسی و اقتصادی، تغییرات جمعیت‌شناسی و غیره، شاهد محیطی پیچیده‌تر برای آموزش علوم پزشکی خواهیم بود. بنابراین یکی از الزامات اساسی برای مواجه مناسب با این تغییرات، شناخت تغییرات مختلف موثر بر آموزش علوم پزشکی می باشد (۱).

برخی از این تغییرات مرتبط با حوزه اجتماعی و تغییرات جمعیتی می باشد. در این خصوص، افزایش سالمندی و تغییر میانگین سنی گروه های مختلف ذی نفع (ارائه دهندگان و گیرندگان خدمت، دانشجویان و اساتید)، تغییر انتظارات جامعه و نیروی کار و تغییر در الگوی مهاجرت‌ها قابل اشاره می باشد(۲).

برخی دیگر از این تغییرات مرتبط با حوزه تکنولوژی و فناوری می باشد که در این خصوص گسترش کاربرد پزشکی از راه دور، تغییر در روش‌های تدریس مبتنی بر فناوری از جمله

دیده بانی در حوزه آموزش علوم پزشکی کشور باید به شکلی سیستماتیک انجام شود و جهت تحقق چنین هدفی، توصیه‌های زیر حائز اهمیت می باشد.

- تعریف برنامه و ساختار مشخص برای دیده‌بانی که البته الزاماً با اضافه شدن چارت سازمانی و تشکیلات همراه نیست و می تواند با تعریف وظایف و واگذاری به دانشگاه‌های دارای پتانسیل صورت گیرد.

- آموزش مبانی دیده‌بانی رشته‌ها و اهمیت آن به گروه‌های ذینفع از جمله اعضای هیات علمی و دانشجویان.

- راه‌اندازی سازوکار پوشش محیطی در رشته‌های مختلف علوم پزشکی با مشارکت گروه‌های مختلف ذینفع رشته.

- تسهیل انجام پروژه‌های مرتبط در سطح ملی (از طریق مرکز نصر) و در سطح کلان مناطق و دانشگاه‌ها.

- شبکه‌سازی در بین دانشگاه‌های دارای پتانسیل دیده‌بانی در حوزه آموزش علوم پزشکی کشور و تعریف فعالیت های دیده‌بانی حوزه آموزش علوم پزشکی به شکلی همگرا.

- ترجمان و انتقال پیام‌های دیده‌بانی برای سیاستگذاران در سطوح مختلف ملی و دانشگاهی.

به نظر می رسد با توجه به تغییرات شگفت‌انگیز دنیای پیشرو؛ بخش آموزش علوم پزشکی کشور نیازمند ساز و کار و برنامه ای مشخص برای دیده‌بانی تغییرات و استفاده از پیام‌های حاصل از این دیده‌بانی در تصمیم‌گیری‌های مرتبط است. در چنین برنامه‌ای می بایست نقش کلیه گروه‌های ذینفع تعریف شده و از توان و پتانسیل آن‌ها در جهت رصد تغییرات و ترجمان و انتقال پیام‌های مربوطه استفاده گردد.

می باشد. «دیده‌بانی» در لغت به موسسه‌ای که اختصاصاً برای مشاهده پدیده‌های هواشناسی و نجوم طراحی و تجهیز گردیده است و نیز به هر ساختمانی که دید گسترده‌ای از محیط اطراف آن را ارائه می‌دهد، اطلاق می‌گردد. نظام‌های دیده بانی سلامت به عنوان مراکز سیاست‌گذاری محور تعریف می‌شوند که مشاهدات و تجزیه و تحلیل منظم و مستمر مسائل بهداشتی مرتبط با یک جمعیت خاص و یک منطقه جغرافیایی را انجام می‌دهند(۵).

با توجه به اهمیت این موضوع، طی سال‌های قبل اقداماتی در راستای دیده‌بانی آموزش در پژوهشکده آینده‌پژوهی در سلامت انجام شده که نکات کلیدی این اقدامات قابل اشاره می باشد. نکته اول اینکه دیده‌بانی می بایست با مشارکت کلیه ذینفعان در رشته‌های مختلف علوم پزشکی انجام شود. انتقال اهمیت هوشیاری نسبت به آینده و حساس سازی، به مشارکت جدی‌تر گروه‌های ذینفع کمک موثری خواهد نمود. نکته بعد اینکه دیده‌بانی می بایست مبتنی بر اصول شناخته شده علمی انجام شود، بدون توجه به چنین اصولی، شواهد تولید شده کیفیت پایینی داشته و پیام‌های مناسب تولید نخواهد شد. نکته دیگر اینکه دیده‌بانی فرایندی مستمر است، بنابراین باید در نقطه شروع، انتظارات خود را نسبت به آن منطقی سازیم. نکته دیگر اینکه، دیده‌بانی یک فرایند بین رشته‌ای است و بنابراین مشارکت صاحب نظران اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ... در آن موجب غنای هرچه بیشتر و شناسایی جنبه‌های تاریکی از آینده رشته‌ها خواهد شد.

References:

1. Ataolahi F, Dehnavieh R, Atashbahar O. Letter to the editor future research using research using environmental scanning technique. Strategic studies of public policy. 2017;6(21):7-9. [In Persian]
2. Poindexter K. The Future of Nursing Education: Reimagined. Nursing education perspectives. 2021;42(6):335-6.
3. Ahmad T. Scenario based approach to re-imagining future of higher education which prepares students for the future of work. Higher Education, Skills and

- Work-based Learning. 2020;10(1): 217-38. doi:10.1108/HESWBL-12-2018-0136.
4. Rajabi F, Esmailzadeh H, Rostamigooran N, Majdzadeh R, Doshmangir L. Future of health care delivery in Iran, opportunities and threats. Iranian Journal of Public Health. 2013;42(1 Suppl 1):23-30.
5. Damari B, Heidari A, Rashidian A, Vosoogh Moghaddam A, Khosravi A, Alikhani S. Designing a health observatory system for the Islamic Republic of Iran. Payesh(Journal of the Iranian Institute for Health Sciences Research). 2020;19(5):499-509. [In Persian]